

КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ІВАНА ОГІЄНКА

Педагогічний факультет
Кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та
реставрації творів мистецтва

До захисту допущено
Завідувачкафедри
_____ Урсу Н.О.
«___» _____ 2020 р.

Дипломна робота бакалавра
з теми

**БІСЕРОПЛИТІННЯ ЯК РІЗНОВИД ДЕКРАТИВНО ПРИКЛАДНОГО
МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ**

Виконала: студентка 4курсу галузі знань 0202
Мистецтво напряму підготовки 6.020208
Декоративно-прикладне мистецтво
денної форми навчання

Гриньків Олена Павлівна

Керівник:

Луць С.В., кандидат мистецтвознавства,
старший викладач

Рецензент:

Гуцул І.А., кандидат мистецтвознавства,
доцент

Кам'янець-Подільський

2020

Зміст

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТЕХНІКИ БІСЕРОПЛЕТІННЯ.....	6
1.1. Розвиток техніки бісероплетіння у світі.....	6
1.2. Історичне виникнення бісероплетіння в Україні.....	12
Висновок до розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ТВОРІВ МИСТЕЦТВА БІСЕРОПЛЕТІННЯ.....	23
2.1. Гердани як українські традиційні прикраси.....	23
2.2. Дизайн та стилістика українських традиційних прикрас.....	27
Висновок до розділу 2.....	33
РОЗДІЛ 3. УКРАЇНСЬКЕ МИСТЕЦТВО ГЕРДАНІВ.....	34
3.1. Бісероплетіння як вид сучасного декоративно ужиткового мистецтва...	34
3.2. Творчість майстрів бісероплетіння в Україні.....	39
3.3. Типологія та методи формування сучасних прикрас бісероплетіння.....	45
Висновок до розділу 3.....	52
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56
Додатки.....	60

ВСТУП

Актуальність дослідження. Як відомо, в сучасному мистецькому просторі декоративно – прикладне мистецтво відіграє важливу роль. Для людської творчості декоративно – прикладне мистецтво створює широкі можливості. Важливим є те, що в українському декоративному мистецтві виражено національний колорит, національні особливості, відтворено життєвий уклад, історію, культуру нашого народу. Адже декоративно-ужиткове мистецтво народу багатогранне: воно охоплює різноманітні види вмінь і є зв'язком історичних традицій між поколіннями. Тільки завдячуючи мистецтву, народ зберіг свої самобутність, духовність, національну своєрідність.

З найдавніших часів людина любила прикрашати себе та побут, використовуючи при цьому речі, зроблені власними руками. Образне начало, високий художній рівень виробів, пов'язані з давніми звичаями та традиціями, становлять розвиток і рівень культури того чи іншого народу, важливими є національні та етнічні особливості. Естетична цінність цих виробів залежить від різних можливостей матеріалу: конструктивних пластичних і фізичних, різноманітних прийомів обробки та особливих технологічних секретів. Кожен вид декоративно-ужиткового мистецтва тісно пов'язаний з історією, національними традиціями певних регіонів і свідчить про мистецьку обдарованість народних майстрів. Основними осередками художніх народних промислів в Україні є: Опішня (Полтавська область) – килимарство; Дігтярі (Чернігівська область) – килимарство, рушники, плахтові тканини; Петриківка (Дніпропетровська область) – петриківський розпис; Кролевець (Сумська область) – кролевецькі рушники; Бубнівка (Вінницька область) – центр традиційного гончарства; Клембівка (Вінницька область) – художня вишивка; Косів (Івано-Франківська область) – килими, художні вироби з дерева, кераміка, шкіра; Вижниця (Чернівецька область) – вироби з деревини, оздобленні різьбленням та випалюванням, та багато-багато інших [2, с 271].

Існує багато видів декоративно-прикладного мистецтва. Популярним сьогодні є бісер, як матеріал для виготовлення різних виробів ручної роботи. Бісероплетіння належить до числа найбільш захоплюючих народних мистецтв, здатних перетворити оточуюче середовище на справжній осередок користі та краси.

Мистецтво плетіння бісером було відоме з давніх часів. Але цей вид рукоділля не завжди розвивався стабільно: інтерес до даного виду творчості то зростав, то раптово зникав. Проте, воно має повне право називатися нестаріючим. Сьогодні бісер поширений у всіх культурах світу. Це є результатом того, що з покоління у покоління передавалась техніка виготовлення оздоб, узорів та народних орнаментів. Завдяки своїй різноманітності, барвистості, самобутнім народним мотивам, витонченості селянські бісерні прикраси здобули визнання не тільки на батьківщині, а й за її межами. Вироби сільських майстринь, створені понад 100 років тому, і сьогодні чарують своєю красою, вражають оригінальністю форм та кольорових поєднань: чудово пасують до сучасного одягу. А модні покази дають підставу вважати, що подібні речі будуть актуальними завжди. Дизайнери одягу використовують у своїх колекціях традиційні та етнічні мотиви бісерних виробів, а також створюють сучасні зразки виробів бісерного мистецтва [10, с 240].

Метою дослідження є розгляд мистецтва бісероплетіння та його місця у сучасному художньому просторі; визначення художньо-стильових особливостей сучасних бісерних композицій на основі порівняльного аналізу з традиційними виробами зі скла.

Відповідно до мети, були поставлені наступні **завдання**:

- розглянути стан і рівень дослідження окресленої проблеми в історіографії та мистецтвознавстві, виявити обсяг і повноту її джерельного забезпечення;

- дослідити історію створення та розвитку бісероплетіння, розглянути роль творів у системі декоративно-прикладного мистецтва України;
- проаналізувати специфіку мистецтва бісероплетіння, довести своєрідність і характерні риси цього доробку;
- зафіксувати і узагальнити художні особливості виробів з бісеру та дослідити його роль в декоруванні одягу.

Об’єктом дослідження є стилістика та художньо-образне рішення авторських бісерних композицій в контексті розвитку сучасного декоративно-прикладного мистецтва.

Предметом дослідження є технологічний процес створення виробів з бісеру, специфіка виконання декоративних творів.

Теоретико-методологічною базою дослідження є загальнонаукові методи аналізу. Характерні особливості досліджуваних питань передбачали використання наступних методів: фактологічного, представленого виявленням і вивченням фактологічного матеріалу; аналітичного, реалізованого в аналізі літературних, іконографічних джерел, а також хронологічний та графічний.

Теоретичне та практичне значення. Матеріали дослідження можуть бути використані для створення узагальнюючих праць з історії українського декоративно-прикладного мистецтва, у створенні навчальних посібників та історіографічних праць, статей та інших робіт, присвячених історії розвитку культури та мистецтва на Поділлі.

Структура і обсяг роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг роботи становить 60 сторінки, додатків та списку використаних джерел у кількості 62 позицій.

ВИСНОВКИ

Прикраси з бісеру з давніх часів і до нинішніх днів виконують призначення оберегів. Навіть зле око зупиниться, насамперед, на майстерно виготовленій речі. Яскраві бісерні мережива вважаються носіями магічних сил, які роблять і най невибагливішу прикрасу амулетом. Тож і не дивно, що за цю роботу беруться тільки люди з чистими намірами й «легкою рукою». За силяння не сідають у поганому настрої, щоб не передати своїх клопотів на чутливе бісерне зерно, а через нього – на інших людей. Краса творить людину. А одночасно й сама людина творить красу навколо себе. Прикраси з бісеру в Україні – цінне надбання народної культури і мистецтва, тому потребують особливо скрупульозного вивчення.

Виготовлення прикрас та виробів з бісеру та стеклярусу на території України мають багатовікову історію. І хоча в наші дні багато секретів старих майстрів на жаль було втрачено, проте цікавість до бісеру не згасла. У нинішній час помітне оживлення стародавнього промислу бісероплетіння: вивчають у спеціалізованих закладах (училищах, коледжах, університетах) створюються гуртки та курси по бісероплетінню. Дуже часто вироби, виконані з бісеру, можна зустріти на прилавках магазинів прикрас.

Можна стверджувати, що незважаючи на глибоке коріння і багаті національні традиції, пов'язані із еволюцією української культури, художніх ремесл, різноманітного домашнього рукоділля (зокрема бісероплетіння), сучасні бісерні прикраси у більшості випадків мають інтерпретаційний канонічно-копіювальний характер. Гармонійне поєднання традиційних схем та технік плетіння зі знаннями іноді не дотичних до мистецтва наук, таких як стереометрія, кристалографія, фізика, біоніка, введення у творчий обіг різноманітних тривимірних (рельєфних або об'ємних) інтерпретацій орнаментального багатства вишивки, ткацтва, писанкарства у поєднанні із декоративною образністю авангардних ідей (зокрема конструктивістського тлумачення супрематизму) є скоріше винятковим явищем в українському

бісероплетінні. Тому подібні перші кроки на шляху оновлення канонічних традицій при виготовленні прикрас із бісеру разом із тонким відчуттям магістральних сучасних стильових напрямків та свідомим намаганням вписатися у загальносвітовий процес етнографічної самоідентифікації націй сприятимуть входженню сучасного українського народного мистецтва у світовий контекст арт-дизайну.

Дослідження бісероплетіння, як різновиду декоративно-прикладного мистецтва, сприяють більш глибокому розумінню суті національної традиції української культури, практичному використанню та інтерпретації при створенні сучасних зразків прикрас. Сучасні майстри бісерної творчості засвоюють нові матеріали, розробляють нові технології, але в пошуках досконалості все частіше звертаються до минулого. Ми переконалися в тому, що це мистецтво в Україні розвивається з давніх часів, і до нині не втратило своєї цінності. Відрадно є те, що молодь захоплюється бісероплетінням. Кожна сучасна майстриня, дотримуючись народних традицій, робить свій вклад у скарбницю, створюючи різноманітні, чудові витвори.

Вироби з бісеру: різноманітні за формою, мають спрощені візерунки та кольорові поєднання, як і старовинні, вони чудово пасують до сучасного одягу. Найпоширенішими прикрасами за формою є – півкола різноманітного за кольором намиста, ланцюжки, ажурного мережива силянки, довгі смуги герданів, чільця.

У дипломній роботі переконалися в тому, що орнамент, поєднання кольорів, різноманітні форми створювалися протягом століть разом з історією та культурою нашого народу, відображаючи самобутні національні риси, місцеві особливості, художні традиції. Також переконалися, що геометричний орнамент виник у давнину, а його умовні знаки, за допомогою яких людина виражала своє світосприйняття, несуть своєрідну інформацію. Так, горизонтальна лінія означала землю; хвиляста – воду; вогонь зображували у вигляді хреста; ромб, коло або квадрат символізували сонце. Деякі орнаментальні знаки відігравали роль оберега, їх наносили на одягу та

предмети вжитку. Любов народу до прикрас з бісероплетіння, як різновиду декоративно-прикладного мистецтва, живе й удосконалюється щорічно. Сучасні прийоми нанизування бісеру, дбайливо збережені традиції старовинного народного мистецтва, нині майстерно доповнені новими формами й узорами. Адже цей вид мистецтва є частиною багатой народної, художньої спадщини України. Досвід майстрів бісероплетіння використовується і до цього дня, а старі творіння середньовічного бісероплетіння є неповторними.

Дана дипломна робота є спрямованою на вивчення бісерного мистецтва в українських традиційних виробів. Розглядається історія появи бісеру, його символічне й декоративне призначення у культурі різних народів світу. Поставлені завдання у дипломні, які потрібно було розв'язати – дослідити наукову літературу на дану тему; виявити технології і принципи виготовлення виробів з бісеру; узагальнити теоретичні знання; підібрати додатки, матеріал, ілюстрацій які з точністю охарактеризують дану тему. У дипломній роботі висвітлено актуальність у наш час мистецтва бісероплетіння.

У роботі проаналізовано специфічні особливості бісероплетіння і технологію створення автентичної роботи з традиційними українськими мотивами і сучасною технологією виконання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антоначчо М. Прикраси з намистин / Мара Антоначчо. – Х.: Ранок, 2008. – 64с.
2. Антонович Є. А. Декоративно-прикладне мистецтво / Захарчук-Чугай, М. Є. Станкевич. - Львів : Світ, 1992. – 271с.
3. Антонович Є. А. Українське народне декоративне мистецтво. – Р. В. Захарчук-Чугай, 2012. – 342 с.
4. Аполозова Л.М. Бисероплетение / Людмила Михайловна Аполозова. – М.: Культура и традиции, 1997. – 112 с.
5. Аронов В.Р. Художник и предметное творчество / В.Р. Аронов. – М.: Советский художник, 1987. – 232 с.
6. Артамонова Е. В. Бисер / Елена Вадимовна Артамонова. – М.: Изд-во Эксмо, 2006. – 192 с.
7. Артамонова Е.В. Бисер: практическое руководство / Е.В. Артамонова. – М.: Изд-во Эксмо, 2005. – 272 с.
8. Артамонова Е.В. Модные фенечки и украшения / Е.В. Артамонова. – М.: Изд-во Эксмо, 2005. – 80 с.
9. Базулина Л.В. Бисер / Л.В. Базулина, И.В. Новикова. – Ярославль: Академия развития: Академия Холдинг, 2003. – 224 с.
10. Безклубенко С. Мистецтво: терміни і поняття: енциклопедія у двох томах / С. Безклубенко. – К.: Інст.культурології АМУ,2008. – Т.1. – 240 с.
11. Белкіна Т. Прикраси-талисмани / Т.Белкіна. – Донецьк: СКІФ. – 55 с.
12. Бисер / авт.-сост. Г. Дюмина – М.: ООО Издательство АСТ: ООО Издательство Астрель, 2003. – 253 с.
13. Бисерное рукоделие / ред.сост. О.Г. Жукова – М.:Знание, 1999. – 144 с.
14. Богуславская И.Л. Русская народная вышивка / И.Л. Богуславская. – М.: Искусство,1972. – 120 с.
15. Божко Л.А. Бисер / Л.А. Божко – М.:Мартин, 2000. – 120 с.
16. Будзан А.Ф. Художні вироби з бісеру / А.Ф. Будзан // Народна творчість та етнографія. – 1976. – № 1. – С. 83.

17. Будзан А.Ф. Художні вироби з бісеру / А.Ф. Будзан // Народна творчість та етнографія. – 1976. – № 1. – С. 104.
18. Бутник-Сиверский Б.С. Традиции и новаторство в украинском народном искусстве / Б.С. Бутник-Сиверский. – М., 1964.
19. Бухан А.Ф. Народні художні промисли України. – К.: «Наукова думка», 1989.
20. Варава Л.В. Сучасна енциклопедія декоративно-прикладного мистецтва / Л.В. Варава. – Донецьк: ТОВ ВКФ БАО, 2007. – 304 с.
21. Вдовиченко В.П. Плетенные обереги, брелоки, кошельки, чехлы из бисера: техника плетения, оригинальные проекты / В.П. Вдовиченко. – Х., 2011.
22. Велика ілюстрована енциклопедія України. – К. : Махаон-Україна, 2008. – 504 с.
23. Велігоцька Н.І. Сучасне українське народне мистецтво / Н.І. Велігоцька. – К.: Мистецтво, 1976. – 188 с.
24. Вербицька З. Народні ремесла / З. Вербицька. – Харків-Тернопіль: Ранок, 2009. – 96 с.
25. Вірко О.В. Біжутерія з бісеру / О.В. Вірко. – Донецьк: СКІФ, 2009. – 64 с.
26. Вірко О.В. Дерева з бісеру / О.В. Вірко. – Донецьк: СКІФ, 2012. – 22 с.
27. Вірко О.В. Ікони з бісеру / О.В. Вірко. – Донецьк: СКІФ. – 64 с.
28. Воейкова И.Н. Монументально-декоративное искусство в интерьере общественных зданий / И.Н. Воейкова – М.: «Советский художник», 1964. – (Сборник «Искусство и быт», вып. №2)
29. Воронов Н. Интерьер и декоративное искусство / Н. Воронов // Советское декоративное искусство 73/74. – М. : Советский художник, 1975. – 81 – 94 с.
30. Воронов Н.В. Украинское художественное стекло / Н.В. Воронов // Декоративное искусство СССР. – 1961. – № 2.
31. Гасюк Е.О. Художественное вышивание / Е.О. Гасюк, М.Г. Степан. – К. :Вища школа, 1989. – 135 с.

32. Доберман Д. Искусство гуцулов. 1980 р. – 190 с.
33. Донателла Д. Декоруємо бісером / Д. Донателла – М.: Ниола-Пресс, 2009. – 150 с.
34. Драготова О. Чеське скло протягом сторіч / О. Драготова, А. Адлерова // Образотворче мистецтво. – 1974. – С.26 – 28.
35. Жоголь Л. Творити прекрасне / Л. Жоголь // Образотворче мистецтво. – 1975. – № 6
36. Жоголь Л.Е. Декоративное искусство в народе / Л.Е. Жоголь – К.: Будівельник, 1978. – 103 с.
37. Жоголь Л.Е. Декоративное искусство в современном интерьере / Л.Е. Жоголь – К.: Будівельник, 1986. – 200 с
38. Запаско, І. В. Голод, В. І. Білик, Я. О. Кравченко, С. П. Лупій, В. Ф. Любченко Декоративно-ужиткове мистецтво 2000. – 399 с.
39. Зарембский А. Народное искусство подольских украинцев / А. Зарембский – Ленинград, 1928. – 48 с.
40. Захарчук-Чугай Р.В. Українська народна вишивка Західних областей УРСР / Р.В. Захарчук-Чугай. – К.: Наукова думка, 1988. – 192с.
41. Зельдич А.Д. Художнє скло / А.Д. Зельдич – Київ, 1966.
42. Земцов С.М. Декоративное искусство СССР. – 1961.47 – 11 с.
43. Історія декоративного мистецтва України: У 5 т. Т.1 / голов. ред. Г.Скрипник. – НАН України, ІМФЕ ім.М.Т. Рильського. – К.,2010. – 680 с.
44. Історія декоративного мистецтва України: У 5 т. Т.3 / Наук.ред. Т.Кара-Васильєва. – НАН України, ІМФЕ ім.М.Т. Рильського. – К.,2009. – 516 с.
45. Казакова Л. Владимир Муратов: стекло / Л.Казакова. – М.: Советский художник, 1980. – 89 с.
46. Кара-Васильєва Т. Декоративне мистецтво України ХХ століття. У пошуках «великого стилю» / Т. Кара-Васильєва , З. Чегусова. – К.:Либідь, 2005. – 280 с.

47. Модзалевський В.Л. Основні риси українського мистецтва / В.Л. Модзалевський. – Чернігів: друкарня Г.М. Веселої, 1915. – 30 с.
48. Мірошніченко С.А. Сучасний дизайн квартири, будинку власноруч / С.А. Мірошніченко – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2008. – 224 с.:іл.
49. Чарівний бісер / уклад. В.Ю. Гаврилова. – Х.: Ранок, 2011. – 128 с.
50. Чернявський В.Г. Особливості комплексного формування інтер'єру громадських будівель соціальної сфери / В.Г. Чернявський // Вісник ХДАДМ. – Х., 2010. – С. 109 – 114.
51. Юрова Е. С. «Старинные русские работы из бисера», М, 1995
52. Федорчук О. «Українські народні прикраси з бісеру». – Львів: Свічадо, 2007.
53. Бисероплетение – забытое искусство [Електроний ресурс]. — Режим доступу: <http://masters.donntu.org/2010/feht/bondaletova/ind/index.htm>
54. «Гердан– украшение или оберег?» [Електроний ресурс]. — Режим доступу: <https://nsportal.ru/ap/library/khudozhestvenno-prikladnoe-tvorchestvo/2015/06/05/gerdan-ukrashenie-ili-obereg>
55. Українські нагрудні прикраси [Електроний ресурс]. — Режим доступу: http://etnovyshyvanka.kiev.ua/uk/Ukrajinski_nagrudni_prikrasi.bXbkf/
56. Записка на тему « Бісероплетіння. Ткацтво герданів» [Електроний ресурс]. — Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/diplomna-zapiska-na-temu-biseropletinna-tkactvo-gerdaniv-183396.html>
57. Вироби з бісеру. Виникнення, види виробів [Електроний ресурс]. — Режим доступу: <https://studfile.net/preview/3785184/>
58. Статті и мастер-классы [Електроний ресурс]. — Режим доступу: https://vip-biju.sumy.ua/master_klass/
59. Бисерные обои и бисерные панно [Електроний ресурс]. — Режим доступу: http://www.remontpozitif.ru/publ/tekhnologii_remonta/remont_i_otdelka_sten/bisernye_oboi_i_bisernye_panno/21-1-0-613

60. Кухня сплетенная из бисера [Електроний ресурс]. — Режим доступу: http://sooz.ru/interesnoe/14411-Kuhnya_spletennaya_iz_bisera.html
61. Як українські майстри задають тон у розвитку бісероплетіння [Електроний ресурс]. — Режим доступу: <https://uatv.ua/yak-ukrayinski-majstry-zadayut-ton-u-rozvytku-biseropletinnya-video/>
62. Всеукраїнська виставка «Бісер: Вчора. Сьогодні. Завтра» [Електроний ресурс]. — Режим доступу: <https://gurt.org.ua/news/events/25629/>